

COM MANTENEN A SOMÀLIA EN EL CAOS LES POTÈNCIES COLONIALS

Entrevista amb Mohamed Hassan

Gregoire Lalieu i Michel Collon

18/12/2009

www.revistapueblos.org

Somàlia ho tenia tot per tenir èxit: una avantatjosa situació geogràfica, petroli, minerals i quelcom més aviat estrany a Àfrica, una sola religió i una sola llengua per tot el seu territori. Somàlia hagués pogut ser una gran potència de la regió... Com és que s'ha enfonsat aquest país? Per què des de fa quasi vint anys no hi ha un govern somali? Quins escàndols s'oculten rere aquests pirates que segresten els nostres vaixells? En aquest nou capítol de la nostra sèrie "Comprendre el món musulmà", Mohamed Hassan ens explica per què i com les potències imperialistes han aplicat a Somàlia una teoria del caos.

Com es va desenvolupar la pirateria a Somàlia? Qui són aquests pirates?

Des de 1990 ja no hi ha un govern a Somàlia. El país està en mans dels senyors de la guerra. Els vaixells europeus i asiàtics s'han aprofitat d'aquesta situació caòtica per pescar per les costes somalis sense cap llicència i sense respectar unes normes elementals. No han respectat les quotes que estan en vigor en els seus propis països per preservar les espècies i han utilitzat unes tècniques de pesca -sobretot bombes!- que han causat enormes danys a les riqueses dels mars somalis.

Però això no és tot: aprofitant-se també d'aquesta absència d'autoritat política, algunes companyies europees ajudades per la màfia han abocat residus nuclears per les costes somalis. Europa n'estava al corrent, però va tancar els ulls perquè aquesta situació presentava un avantatge pràctic i econòmic pel tractament dels residus nuclears. Ara bé, el terratrèmol submarí de 2005 va dipositar gran part d'aquests residus a les costes somalis i per primera vegada van aparèixer entre la població estranyes malalties. Aquest és el context en el que es va desenvolupar fonamentalment la pirateria. Els pescadors somalis, que disposen d'unes tècniques rudimentàries, no podien treballar. Conseqüentment van decidir protegir-se, a ells i als seus mars. És exactament el que va fer Estats Units durant la guerra civil contra els britànics (1756-1763): com que no disposava de força naval, el president George Washington va arribar a un acord amb els pirates per protegir les riqueses dels mars estadunidencs.

No hi ha hagut Estat somali des de fa quasi vint anys! Com és possible?

És el resultat d'una estratègia estadunidenca. Al 1990 el país estava destrossat pels conflictes, la gana i els saqueigs, i l'Estat es va desmuntar. Davant d'aquesta situació Estats Units, que uns anys abans havia descobert reserves petrolieres a Somàlia, llança la Operació Resotre Hope (Restablir l'esperança) al 1992. És la primera vegada que els

marines estadunidencs intervenen a Àfrica per tractar de prendre el control d'un país. També és la primera vegada que es desencadena una invasió militar en nom de la ingerència humanitària.

És el famós sac d'arròs exhibit per Bernard Kouchner en una platja somali?

Sí, tot el món se'n recorda d'aquestes imatges cautelosament posades en escena. Però les veritables raons eren estratègiques. En efecte, un document del departament d'Estat estadunidenc preconitzava que Estats Units es mantingués com a sola i única superpotència mundial després de la caiguda del bloc soviètic. Per aconseguir aquest objectiu, aconsellava ocupar una posició hegemònica a Àfrica, molt rica en matèries primes.

Però, Resotore Hope serà un fracàs. La pel·lícula hollywoodiense Black Hawk Down (1) va marcar les mentalitats, amb els seus pobres soldats estadunidencs "assaltats per uns malvats rebels somalis"...

En efecte, els soldats estadunidencs seran derrotats per una resistència nacional somali. Des d'aleshores, la política d'Estats Units ha estat mantenir Somàlia sense un veritable govern, inclús balcanitzar-la. La vella estratègia britànica que, a més, s'aplica en molts llocs: establir uns Estats dèbils i dividits per poder estirar millor dels seus fils. Estats Units té una espècie de teoria del caos per impedir tota reconciliació somali i mantenir al país dividit.

A Sudan, després de la guerra civil, Exxon va haver d'abandonar el país després d'haver descobert petroli. Aleshores, deixar que Somàlia se sumi en el caos no és contrari als interessos d'Estats Units que no pot explotar allí el petroli descobert?

L'explotació del petroli somali no és el seu objectiu prioritari. Estats Units sap que les reserves estan allí i no les necessita immediatament. Hi ha dos elements que són molt més importants en la seva estratègia. En primer lloc, impedir que els competidors negociïn avantatjosament amb un Estat somali ric i poderós. Vostè ha mencionat Sudan, la comparació és interessant. Avui Sudan ven als xinesos el petroli que unes companyies petrolieres van descobrir allí fa trenta anys. A Somàlia podria passar el mateix. Quan Abdullah Yusuf era president del govern de transició va acudir a Xina, tot i que rebia el recolzament d'Estats Units. Els mitjans de comunicació estadunidencs van atacar ferotgement aquesta visita. El fet és que Estats Units no té cap garantia en aquest sentit: si demà hi ha un govern somali, poc importa el seu color polític, molt bé podria adoptar una estratègia independent d'Estats Units i comerciar amb Xina. Per consegüent, els imperialistes occidentals no volen un Estat somali fort i unit. El segon objectiu que persegueix aquesta teoria del caos està unit a la situació geogràfica de Somàlia, que és estratègica tan pels imperialistes d'Estats Units com pels d'Europa.

Per què és estratègica?

Pel control de l'oceà Índic, miri el mapa. Com he dit, les potències occidentals són responsables en gran part del desenvolupament de la pirateria a Somàlia. Però enlloc de

dir la veritat i pagar compensacions pel que han fet, aquestes potències criminalitzen el fenomen per justificar la seva posició a la regió. Sota el pretext de combatre la pirateria, la OTAN estableix la seva marina a l'oceà Índic.

Quin és el veritable objectiu?

Controlar el desenvolupament econòmic de les potències emergents, principalment Índia i Xina. En efecte, la meitat de la flota mundial dels porta-contenidors i el 70% del tràfic total dels productes petrolers passen per l'oceà Índic. Des d'aquest punt de vista estratègic Somàlia ocupa un lloc important: és el país més vast de la costa d'Àfrica (3.300 quilòmetres) i està situat davant el golf Aràbic i a l'estret d'Ormuz, dos centres neuràlgics de l'economia de la regió. A més, si s'aportés una resposta pacífica al problema somali, les relacions entre Àfrica per una part, i Índia i Xina per l'altra es podrien desenvolupar a través de l'oceà Índic. Aleshores aquests competidors d'Estats Units podrien tenir influència en aquesta regió d'Àfrica.

Moçambic, Kènia, Madagascar, Tanzània, Zanzibar, Sud-àfrica... Tots aquests països que estan en contacte amb l'oceà Índic podrien tenir un accés fàcil al mercat asiàtic i desenvolupar unes fructíferes relacions econòmiques. A més, quan Nelson Mandela era president de Sud-àfrica havia evocat la necessitat d'una revolució de l'oceà Índic a través de noves relacions econòmiques. Ni Europa ni Estats Units volen aquest projecte, per això prefereixen mantenir a Somàlia en el caos.

Vostè diu que Estats Units no vol una reconciliació a Somàlia, però, quin és l'origen de les divisions somalis?

Per entendre bé aquesta caòtica situació, hem de remuntar-nos més lluny en la història de Somàlia. El país va ser dividit per les forces colonials. Al 1959 Somàlia s'independitza i fusiona la colònia italiana al sud i la britànica al nord. Però també hi ha somalis que viuen en algunes parts de Kènia, Etiòpia i Djibouti. A més, el nou Estat somali adopta com a bandera una estrella, cadascun dels seus braços representa una de les parts de la Somàlia històrica. El missatge que hi havia rere aquest símbol era: "S'han reunit dues Somàlies però encara en queden tres de colonitzades". Davant la legitimitat d'aquestes reivindicacions, els britànics (que controlaven Kènia) organitzaren un referèndum a la regió d'aquest país reivindicada per Somàlia. El 87% de la població, que provenia essencialment d'ètnies somalis, es va pronunciar a favor de la unitat de Somàlia. Però quan es van publicar els resultats, Jomo Kenyatta, dirigent d'un moviment nacionalista keniata, va amenaçar als britànics amb expulsar als colons si cedien una part del territori a Somàlia. Per tant, Gran Bretanya va decidir no tenir en compte el referèndum i encara avui a Kènia hi viu una important comunitat de somalis. S'ha de comprendre bé que aquestes fronteres colonials van ser una veritable catàstrofe per Somàlia. Aquesta qüestió va ser objecte d'un important debat sobre el continent africà.

En què es centrava aquest debat?

Als anys seixanta, quan molts països africans havien arribat a ser independents, hi va haver un debat que va enfrontar a aquells als que es denominaven grup de Monrovia amb el de Casablanca. Aquest últim, en el que hi estaven entre altres Marroc i Somàlia,

desitjava que es tornessin a discutir les fronteres heretades del colonialisme. Aquestes no tenien cap legitimitat per ells. Perquè la majoria dels països africans i les seves fronteres són productes del colonialisme. Finalment la Organització de la Unitat Africana (OUA), antecessora de l'actual Unió Africana, va posar fi a aquest debat decretant que les fronteres són indiscutibles: tornar sobre aquestes delimitacions provocaria guerres civils per tot el continent. Més tard, un dels arquitectes de la OUA, el tenaç Julius Nyerere, va confessar que aquesta solució era la millor, però que en el cas somali la lamentava.

Quin impacte tindran aquestes divisions colonials a Somàlia?

Crearan tensions amb els països veïns. En aquests anys en els que Somàlia reclamava la revisió de les fronteres, Etiòpia s'havia convertit en un bastió de l'imperialisme d'Estats Units, que també tenia bases militars a Kènia i a Eritrea. És aleshores quan Somàlia, una jove democràcia, expressa el seu desig de construir el seu propi exèrcit. L'objectiu era no ser massa dèbil davant dels seus veïns armats, recolzar als moviments somalis a Etiòpia i inclús recuperar per la força alguns territoris. Però les potències occidentals es van oposar a la creació d'un exèrcit somali.

Per consegüent, Somàlia mantenia unes relacions tenses amb els seus veïns. No era raonable oposar-se a aquest projecte d'exèrcit somali? La seva creació hauria provocat guerres, no?

El que preocupava a Occident no eren els conflictes entre països africans, sinó els seus propis interessos. Estats Units equipava i formava a militars a Etiòpia, a Kènia i a Eritrea, uns països que seguien vivint sota el jou de sistemes feudals molt opressius. Però eren règims neocolonials consagrats als interessos dels occidentals. A Somàlia, en canvi, el poder que s'havia instal·lat era més democràtic i independent. Per tant, Occident no tenia interès en armar un país que podia escapar al seu control i en conseqüència, Somàlia va decidir decantar-se cap a la Unió Soviètica. Això va inquietar molt a les potències occidentals, que temien que s'estengués per Àfrica la influència de la URSS. Aquests temors s'accentuaren amb el cop d'Estat de 1969.

És a dir?

Les idees socialistes s'havien estès per tot el país. En efecte, una important comunitat somali vivia a Adén, al Iemen del Sud. Ara bé, Gran Bretanya tenia la costum d'enviar exiliades a aquesta ciutat a totes les persones a les que considerava perilloses a la Índia: comunistes, nacionalistes, etc. Tots ells eren detinguts i enviats a Adén, on es van desenvolupar ràpidament unes idees nacionalistes i revolucionàries que més tard afectaran als iemenís però també als somalis. Sota l'impuls de civils amb idees comunistes els militars van organitzar un cop d'Estat al 1969 i Siad Barré va prendre el poder a Somàlia.

Quines eren les raons d'aquest cop d'Estat?

El govern somali estava corromput. Però tenia a les seves mans tots els ingredients per elevar al país al rang de gran potència de la regió: una posició estratègica, una sola

llengua, una sola religió i altres elements culturals comuns, la qual cosa és més aviat estrany a Àfrica. Però al no aconseguir el desenvolupament econòmic del país, aquest govern va crear un clima favorable a la divisió entre clans. Sota el pretext de fer política les èlits somalis es van dividir i cadascuna va crear el seu partit, sense un veritable programa i reclutant al seu electorat segons els clans existents. Això va accentuar les divisions i va resultar totalment ineficaç. De fet, una democràcia de tipus liberal no s'adaptava a Somàlia: va arribar un moment en que hi havia 63 partits polítics per un país de tres milions d'habitants! I el govern ni tan sols era capaç d'adoptar una escriptura oficial, la qual cosa creava greus problemes en l'administració. El nivell d'educació era molt baix. Tot i això, es va establir una burocràcia, una policia i un exèrcit, que a més desenvoluparà un paper fonamental en el cop d'Estat progressista.

“Progressista”! Amb l'exèrcit?

L'exèrcit era la única institució organitzada a Somàlia. Com a aparell de repressió se suposava que protegia al denominat govern civil i de la èlit. Però per molts somalis procedents de famílies i de regions diferents l'exèrcit també era un lloc d'encontres i d'intercanvis en el que no hi havia fronteres ni tribalisme ni divisions de clan... Així és com les idees marxistes heretades d'Adén circularan en el sí de l'exèrcit. Per tant, el cop d'Estat el duran a terme oficials que eren sobretot nacionalistes i que sense tenir molt bons coneixements del socialisme, simpatitzaven amb aquestes idees. A més, estaven al corrent del que passava a Vietnam i alimentaven sentiments antiimperialistes. Els civils que coneixien bé a Marx i Lenin però que no tenien un partit polític de masses van recolzar el cop d'Estat i es van convertir en consellers dels oficials quan aquests van prendre el poder.

Quins canvis va aportar el cop d'Estat a Somàlia?

Un aspecte positiu important: el nou govern va adoptar ràpidament una escriptura oficial. A més, la Unió Soviètica i Xina van ajudar a Somàlia. Els estudiants i la població es van mobilitzar. Milloraren tan l'educació com les condicions socials. Els anys que van seguir al cop d'Estat van ser els millors que hagi conegut mai Somàlia. Fins al 1977.

Què va canviar?

Somàlia, que havia estat dividida per les potències colonials, va atacar a Etiòpia per recuperar Ogaden, poblat majorment de somalis. En aquell moment, però, la pròpia Etiòpia era un Estat socialista recolzat pels soviètics. Aquest país havia estat dirigit durant molt de temps per l'emperador Haile Selassie. Però durant els anys setanta hi va haver una forta mobilització per derrocar-lo. Els moviments estudiantils (en els que vaig participar personalment) plantejaven quatre reivindicacions fonamentals. En primer lloc, resoldre les tensions amb Eritrea de manera pacífica i democràtica. En segon lloc, establir una reforma agrària que distribuís terres als camperols. En el tercer, establir el principi d'igualtat de les nacionalitats: Etiòpia aleshores era un país multinacional dirigit per una èlit no representativa de la diversitat. En quart lloc, abolir l'Estat feudal i establir un Estat democràtic. El mateix que Somàlia, l'exèrcit era la única institució organitzada a Etiòpia i els civils es van associar amb els oficials per derrocar a Haile Selassie al 1974.

Com és que dos Estats socialistes recolzats per la Unió Soviètica van entrar en guerra?

Després de la revolució etiòp, una delegació en la que participaven la Unió Soviètica, Cuba i Iemen del Sud va organitzar una taula rodona amb la presència d'Etiòpia i Somàlia per resoldre les seves diferències. Castro va anar a Adis Abeba i a Mogadiscio. Segons ell, les reivindicacions somalis estaven completament justificades. Finalment, la delegació etiòp va acceptar estudiar seriosament la demanda del seu veí somali i ambdós països van firmar un acord que estipulava que no es cometria cap acte de provocació mentre es prenia una decisió. Així doncs, semblava que les coses havien començat bé, però Somàlia no va acceptar aquest acord... Dos dies després de que la delegació etiòp tornés al seu país, Henry Kissinger, ex-ministre del president Nixon, va desembarcar a Mogadiscio. Kissinger representava a una delegació oficiosa, el Safari Club que reagrupava sobretot a l'Iran del Sha, al Congo de Mobutu, a Aràbia Saudita i a Marroc, així com als serveis secrets francesos i pakistanesos. L'objectiu d'aquesta organització era lluitar contra la suposada infiltració soviètica al Golf i a Àfrica. Sota les pressions i promeses d'ajuda del Safari Club, Siad Barré cometrà un desastre, un greu error: atacar Etiòpia.

Quines seran les conseqüències d'aquesta guerra?

Els soviètics abandonaran la regió i Somàlia, que seguia estant presidida per Siad Barré, es va integrar a la xarxa neocolonial de les potències imperialistes. El conflicte havia danyat greument al país i es va encarregar al Banc Mundial i al FMI la seva "reconstrucció". Això agreujaria les contradiccions en el sí de la burgesia somali, ja que cadascuna de les èlits regionals volia posseir el seu propi mercat. Les èlits regionals van accentuar les divisions entre clans i van contribuir a la progressiva dislocació del país fins la caiguda de Siad Barré al 1990. Des d'aleshores no l'ha succeït cap cap d'Estat.

Però trenta anys després de la guerra d'Ogaden l'escenari s'invertirà: Estats Units recolzarà a Etiòpia per atacar a Somàlia...

Sí, com ja he dit, després del fracàs de la Operació Restore Hope, Estats Units prefereix mantenir a Somàlia en el caos. Però al 2006 es va desenvolupar un moviment espontani sota la insígnia dels tribunals islàmics per combatre als senyors de la guerra locals i tornar la unitat al país. Era una espècie d'intifada. Per impedir que aquest moviment reconstruís Somàlia Estats Units va decidir bruscament recolzar al govern de transició somali al que mai havia volgut reconèixer. De fet, es va adonar de que el seu projecte d'una Somàlia sense Estat efectiu ja no era possible i de que un moviment estava a punt d'aconseguir una reconciliació del país, i a sobre islàmic! Així doncs, per sabotejar la unitat somali Estats Units va decidir recolzar a aquest govern de transició. Però com que aquest no tenia ni base social ni exèrcit, van ser les tropes etiòps comandades per Washington les que van atacar Mogadiscio per derrocar als tribunals islàmics.

Va funcionar?

No, l'exèrcit etiòp va ser derrotat i va haver d'abandonar Somàlia. Els tribunals islàmics,

per la seva part, es van dispersar en diversos moviments que encara avui controlen una bona part del país. Pel que fa al govern de transició d'Abdullah Yssuf, es va esfondrar i Estats Units el va reemplaçar per Sheik Sharrif, l'ex-portaveu dels tribunals islàmics.

Així doncs, Sheik Sharrif es va passar a "l'altre bàndol"?

Exercia la funció de portaveu dels tribunals islàmics ja que és un bon orador. Però no té coneixements polítics. No té la menor idea del què és l'imperialisme o el nacionalisme. Per això el van recuperar les potències occidentals. Era l'esglaió dèbil dels tribunals islàmics. Avui presideix un fals govern creat a Djibouti. No té cap base social ni autoritat a Somàlia. Només existeix en l'escena internacional perquè les potències imperialistes el recolzen.

A Afganistan Estats Units afirma estar disposat a negociar amb els taliban. Per què no tracta de negociar amb els grups islàmics a Somàlia?

Perquè aquests grups islàmics volen derrocar a l'ocupant estranger i permetre una reconciliació nacional del poble somali. Per això Estats Units vol trencar aquests grups, perquè a les forces imperialistes no els interessa una reconciliació (ja sigui a través dels moviments islàmics o a través del govern de transició). El que volen és el caos. El problema és que avui aquest caos també s'estén a Etiòpia, molt dèbil després de l'agressió de 2007. Allí va sorgir un moviment de resistència nacional contra el govern pro imperialista d'Addis Abeba. Amb la seva teoria del caos Estats Units ha creat de fet problemes a tota la regió. I ara ataca a Eritrea.

Per què?

Aquest petit país porta a terme una política nacional independent. Eritrea també té una visió per tota la regió: la Banya d'Àfrica (Somàlia, Djibuti, Etiòpia, Eritrea) no necessita la ingerència de les potències estrangeres, les seves riqueses han de permetre-li establir noves relacions econòmiques basades en el respecte mutu. En opinió d'Eritrea, aquesta regió ha de reprendre les seves pròpies regnes i els seus membres han de poder discutir els seus problemes. Molt evidentment, aquesta política espanta a Estats Units, que tem que altres països segueixin l'exemple. Estats Units aleshores acusa a Eritrea d'enviar armes a Somàlia i de fomentar problemes a Etiòpia.

Vostè opina que Eritrea no envia armes a Somàlia?

Ni una bala! És pura propaganda, com la que es va dur a terme contra Síria a propòsit de la resistència iraquiana. La visió d'Eritrea s'uneix al projecte de revolució de l'oceà Índic de la que parlàvem abans. Les potències occidentals no la desitgen i voldrien que Eritrea tornés a estar en el cercle dels Estats colonials sota el seu control, com Kènia, Etiòpia o Uganda.

No hi ha terroristes a Somàlia?

Les potències imperialistes sempre presenten com a terroristes als pobles que lluiten pels seus drets. Els irlandesos eren terroristes fins que firmaren un acord. L'actual president de l'Autoritat Palestina Abbas era un terrorista i ara és un amic.

Però, es parla de presència d'Al-Qaeda

Al-Qaeda està a tot arreu, des de Bèlgica fins a Austràlia! Aquest Al-Qaeda invisible és un logotip destinat a justificar davant la opinió pública unes operacions militars. Si Estats Units digués als seus ciutadans i als seus soldats: "Enviarem tropes a l'oceà Índic per lluitar eventualment contra Xina", la gent, per suposat, tindria por. Però si diu que es tracta de lluitar contra els pirates i contra Al-Qaeda, això no planteja cap problema. En realitat el veritable objectiu és molt diferent. Consisteix en instal·lar forces a la regió de l'oceà Índic que serà el teatre d'importants conflictes en els anys que han de venir. És el que analitzarem en el proper capítol...

Mohamed Hassan recomana les següents lectures per aprofundir en aquest tema:

- Mohamed Omar, *The Road to Zero: Somalia's Self-Destruction*, Haan Publishing, 1993
- Babu, Abdul, Rahman Mohamed. *African Socialism or Socialist Africa?*, Londres, Zed Press, 1981, 190 p.
- Hersi, Ali Abdirahman, *The Arab factor in Somali history: the origins and the development of Arab enterprise and cultural influences in the Somali Peninsula*, tesis de la Universidad de California, Los Angeles, 1977
- Michel Caraël, "La ruine du pansomalisme", en *Le Monde diplomatique*, octubre 1982
- Mahmood Mamdani, *Good Muslim, Bad Muslim: America, the Cold War, and the Roots of Terror*
- John K. Cooley, *Unholy wars: Afghanistan, America and International Terrorism*, Pluto Press, 2000
- John Drysdale, *Whatever Happened to Somalia?*, Haan Publishing, 1994

Mohamed Hassan és un especialista en geopolítica i en el món àrab. Va néixer a Addis Abeba (Etiòpia) i va participar en els moviments estudiantils en el marc de la revolució socialista de 1974 en el seu país. Va estudiar ciències polítiques a Egipte abans d'especialitzar-se en administració pública a Brussel·les. Diplomàtic del seu país d'origen als anys noranta, va treballar a Washington, Pequín i Brussel·les. És co-autor de *l'Irak sous l'occupation* (EPO, 2003) i també ha participat en diverses obres sobre el nacionalisme àrab i els moviments islàmics, i sobre el nacionalisme flamenc. És un dels millors coneixedors contemporanis del món àrab i musulmà.

Aquesta entrevista ha estat traduïda al castellà per Beatriz Morales Bustos i publicada originalment a Michelcollon.info. Forma part d'una sèrie d'entrevistes encaminades a "comprendre el món musulmà".

Notes

[1] N. de la t.: La pel·lícula “Black Hawk Down” es va estrenar a Espanya com a “Black Hawk derribado” i en varis països d’Amèrica i en els països francòfons com “La caiguda del Falcó Negre”.